

# EPOS CIRILLO-METODIADA V PERIPETIÁCH LITERÁRNOHISTORICKEJ RECEPCIE

## The Epos *Cirillo-Metodiada* in Peripeteias of Literary Historical Reception

Martina Taneski

DOI: 10.17846/CL.2018.11.2.143-150

**Abstract:** TANESKI, Martina. *The Epos Cirillo-Metodiada in Peripeteias of Literary Historical Reception*. The aim of this study is not a redundant accumulation of different opinions or exhausting cross-section of all present literary critical evaluations of the epos *Cirillo-Metodiada*, but, especially, reflective and problematic viewing on selected facts influencing the reception of this work in past and nowadays. Therefore, the first part of the study outlines the question of usefulness or uselessness of the interpretative returns to works of literary past. In that manner we create the platform for the second part in which we try to notice discrepancy between the author's intention of Ján Hollý and incomplete grip of this intention by readers and cultural public of the particular era. We base from the well-known terminology of Umberto Eco which represent the discrepancy between the author's and reader's intention, while independently from both of these intentions persist the intention of the literary text itself. In the third part we think about the epos *Cirillo-Metodiada* in context of the efforts for an intra literary translation of the work of Ján Hollý, while the motivation we see in its updating and also accessing to wider base of readers.

**Keywords:** *Ján Hollý, Cirillo-Metodiada, literary history, author's intention, intra literary translation*

**Abstrakt:** TANESKI, Martina. *Epos Cirillo-Metodiada v peripetiách literárnohistorickej recepcie*. Cieľom štúdie nie je redundantné hromadenie názorov či vyčerpávajúci prierez všetkých doterajších literárno-kritických hodnotení eposu *Cirillo-Metodiada*, ale predovšetkým reflexívne problémové nazeranie na vybrané skutočnosti, ovplyvňujúce recepciu tohto diela v minulosti a dnes. Prvá časť príspevku preto načrtáva otázku (ne)potrebnosti neustávajúcich interpretačných návratov k dielam literárnej minulosti, čím sa vytvára platforma pre druhú časť, v ktorej sa pokúšame zaznamenať diskrepanciu medzi autorským zámerom Jána Hollého a neúplným uchopením tohto zámeru dobovou čitateľskou a kultúrnou verejnosťou. Opírame sa o známu terminológiu Umberta Eca, ktorá vystihuje nesúlad medzi zámerom autora a zámerom čitateľa, pričom nezávisle od oboch týchto zámerov pretrváva zámer samotného textu diela. Tretia časť uvažuje o *Cirillo-Metodiade* v kontexte snáh o vnútroliterárny preklad tvorby Jána Hollého, čoho motiváciou bolo jej aktualizovanie a širšie čitateľské sprístupnenie.

**Kľúčové slová:** *Ján Hollý, Cirillo-Metodiada, literárna história, recepcia, autorský zámer, vnútroliterárny preklad*

## I. Návraty k dielam starších literárnych období

Neustále prehodnocovanie je priam signifikantnou črtou súčasných literárnohistorických výskumov, ktoré okrem bádania a skúmania literárnej minulosti s cieľom objavovať nepoznané čoraz častejšie znovuobjavujú a reinterpretojú.

Valér Mikula (2013, 5) sa k takýmto postupom vyjadruje už aj v súvislosti s charakterom našej spoločnosti kritickejšie: „Toto paradoxné rozpoloženie – čakanie na niečo, čo bolo – spôsobuje, že u nás dochádza, tiež paradoxne, k faktickému nedoceňovaniu minulosti a zároveň k preceňovaniu toho, čo sa o nej povie, napíše. Akoby samotný fakt kritického podania mohol tú minulosť zmazať, kým nadšený prístup akoby ju budoval! Skrátka, u nás sa skôr čaká na Dejiny a menej sa vraciame k tomu, čo sa skutočne udialo.“ Nemožno nesúhlasíť s tým, že takmer symptomatické sú v tomto zmysle viaceré súčasné i nedávno minulé literárnohistorické práce a štúdiá, na ktoré, domnievam sa, Valér Mikula v úvode svojej monografie s príznačným titulom *Čakanie na dejiny* (2013) taktne narážal, avšak za obzvlášť pozitívny „vedľajší produkt“ viacerých monografií, štúdií, interpretácií a z nich vyplývajúcich diskusií treba považovať aktualizáciu literárnohistorických tém, ak aj nie pre širšie spoločenské dianie, iste aspoň pre tých niekoľkých jednotlivcov mladších generácií so záujmom o dejiny literatúry a zložitý proces ich formovania v kontakte s historicko-spoločenským vývinom, alebo ešte väčšmi pre tých, ktorí podľahli vlně súčasných konšpiračných teórií a neschopnosti oceniť historický fakt či umelecké dielo. Z tohto uhla pohľadu sa ako nadsťasovo platná javí taktiež myšlienka Jána Bakoša (2000, 21): „Umelecké dielo treba interpretovať jednoducho preto, že sa mení historická povaha umenia, a bez historickej rekonštrukcie vývinovej súvislosti nie sme schopní adekvátne ani vnímať, ani oceniť vlastný obsah diela, t. j. jeho vývinové miesto, preto vývinová rekonštrukcia je vlastne aktualizáciou diela.“

Obhájenie načrtnutých prístupov ku skúmaniu starších literárnych období slovenskej literatúry nateraz však nemusí byť procesom zdĺhavým, najmä ak zohľadníme objektívnu skutočnosť, že dejiny každej národnej literatúry majú svojich tvorcov, ktorí na diela, udalosti a okolnosti ich vzniku nazerajú spravidla cez paradigmu úrovne dobového vedeckého poznania, filozofického smerovania, neopomínajúc väčšiu či menšiu mieru subjektívneho vkladu, obzvlášť pri hodnotení umelecko-estetických kvalít textov, pričom nezriedka v týchto hodnotiacich procesoch dochádza aj k uplatňovaniu axiém a teorém dobovo aktuálneho politického režimu. V prípade takzvaných malých literatúr je mnohovrstevný, a zároveň abruptný proces formovania dejín národnej literatúry navyše poznačený neustálym vymedzovaním vlastnej identity, čo je proces neraz natoľko komplikovaný, že v niektorých obdobiach absentuje akékoľvek exaktné poznanie o genéze literárneho vývinu, nehovoriac o vývine jazyka, či plynulom rozvíjaní medziliterárnych kontaktov. Nezriedkavý je v tejto súvislosti jav, keď sa o dvojdomých a viacdomých autorov delia dve alebo viaceré národné literatúry, a teda na tej istej konferencii môže prednášať slovenský literárny vedec o Pavlovi Jozefovi Šafaříkovi a český historik o Pavlovi Josefovi Šafaříkovi.<sup>1</sup>

Doposiaľ uvedené fakty predstavujú oporu nami zaujímaného stanoviska o nevyhnutnosti nepretržitého vyhodnocovania širokého diapazónu kritických pohľadov na konkrétne literárne dielo zo synchronného aj diachrónneho hľadiska, a to s prihliadnutím na skutočnosť, že dielo vzniklo a pôsobilo nielen v krátkom intervale literárnohistorického vývinu, a teda nemožno ho vnímať iba ako akýsi literárnohistorický artefakt, ale zostáva predovšetkým nositeľom obsahu a formy, a ako také disponuje menším či významnejším recepčným dobovým presahom, a preto môže byť v novších interpretáciách aktualizované, pričom takýto proces generovania hodnotení systematicky zohľadňuje množinu pulzujúcich úvah o (ne)konštantnosti potenciálu konkrétneho

<sup>1</sup> Podrobne sa viacdomosťou autorov, ako aj ďalšími otázkami z oblasti problematiky medziliterárnych spoločenskostí vo svojej práci *Teória medziliterárneho procesu I.* (1995) zaoberal Dionýz Ďurišin.

literárneho diela. Otázka, ktorú si v súvislosti s eposom *Cirillo-Metodiada* (1835) v úvode kladieme, teda spočíva v možnostiach prehodnotenia jeho významu a miesta v dejinách slovenskej literatúry.

## II. Cirillo-Metodiada vo vývinovo-rekonštrukčnom nazeraní

Opätovné skúmanie postavenia duchovného eposu *Cirillo-Metodiada*<sup>2</sup> v dejinách slovenskej literatúry je opodstatnené aj skutočnosťou, že v diachróne meniacom sa pohľade na význam tvorby Jána Hollého zaznamenávame diametrálne odlišné hodnotenia, neraz až nedocenenie a v nedávnej minulosti i hroziace dejinné „opomenutie“ pre jeho nevyhovujúci kádrový posudok. Tým druhým opodstatnením je nemenej pozoruhodná okolnosť, že *Cirillo-Metodiada* v ohlasoch z obdobia bezprostredne po jej vydaní v porovnaní so *Svatoplukom* (1833) výrazne zaostáva. Ide o fakt, ktorý neprekryje (Mikulom titulovaný) „nadšený prístup“ žiadnych neskorších ani súčasných snáh o docenenie eposu, čím ale, pochopiteľne, nespochybňujeme potrebu interpretácie tohto diela z dôvodu jeho aktualizácie<sup>3</sup>.

S poznaním, že za najobjektívnejší atribút literárneho diela samého osebe možno považovať jedine *zámer textu*, ktorý ale nemusí (a s najväčšou pravdepodobnosťou ani nemôže) byť totožný so subjektívizujúcimi *zámermi čitateľov* – literárnych kritikov a historikov každej literárnohistorickej epochy nevynímajúc – javí sa z perspektívy súčasného skúmania vhodné zamerať sa najprv na faktami postihnuteľnejší *zámer autora*<sup>4</sup>, a to najmä preto, že vďaka Jozefovi Ambrušovi máme k dispozícii editorsky zostavenú a poznámkovo prepracovanú *Korešpondenciu Jána Hollého* (1967). V tejto precíznej editorskej práci nachádzame spoľahlivý a doteraz nevyčerpaný prameň, prostredníctvom ktorého môžeme aspoň do určitej miery konfrontovať pôvodný *zámer autora* s následnou bezprostrednou i neskoršou dobovou recepciou duchovného eposu *Cirillo-Metodiada*.

Reflektujúc vysokú umelecko-estetickú hodnotu Hollého časomerných eposov, ktoré v duchu klasicistických tvorivých postupov mali ambíciu prekonávať svoje antické predlohy<sup>5</sup>, mienime sa zamerať predovšetkým na ideologické pozadie a motivácie ich vzniku. Ján Hollý v intenciách aktuálnych spoločenských udalostí obrodzovacieho procesu s vypätím realizoval svoj ideologický *autorský zámer*, ktorý charakterizuje historicko-spoločenská uvedomelosť, konceptuálnosť a ideologické zacielenie v prospech myšlienky svojbytného národa s vlastným jazykom, literatúrou, dejinami a kultúrou. Preto, ak uvažujeme o *Cirillo-Metodiade*, nemôžeme nevnímať ju v širšom kontexte a v úzkom prepojení s eposmi *Svatopluk* a *Sláv* (1839), čo vo svojich autorských dejinách literatúry dôvodne formuloval Stanislav Šmatlák (2001, 33): „Trojica týchto eposov, spracúvajúca látku národnej proveniencie, je výsledkom premyslenej umeleckej, ale aj kultúrohistorickej koncepcie Hollého hrdinskej epiky: *Svatopluk* mal ukázať štátnomocensú slávu našich slovanských predkov, *Cirillo-Metodiada* mala poukázať na ich silu duchovnú a napokon *Sláv* mal oživiť ich starobylosť mytologickú.“

<sup>2</sup> Zaradenie eposu *Cirillo-Metodiada* k eposom duchovným je nielen náležité, ale v súčasnosti už aj učebnicovo zaužívané, čím ale nechce a nemôže byť opomenutý zrejmy historizujúci charakter diela. Tento fakt je o to dôležitejší, že u Jána Hollého história (dejiny národa) vždy napreduje po boku s duchovnom (s upevňovaním viery).

<sup>3</sup> Viaceré zaujímavé štúdie nachádzame napríklad v súčasných zborníkoch vedeckých prác: *Literárnohistorické kolokvium IV. Klasicizmus* (2017) či *Slová Slovanov* (2013), ale aj v časopise Konštantínove listy (Mihalková 2017, 165-177).

<sup>4</sup> Podrobnejšie k teórii interpretácie literárneho diela a použitej terminológii: Eco 1995, Eco 2009.

<sup>5</sup> Bližšie o Hollého cielenom prekonávaní antických literárnych predlôh napríklad v príspevku M. Taneski (2017, 78-88).

Oporu Hollého kultúrnohistorickej koncepcii s dôrazom na duchovný prerod Slovákov poskytovalo predovšetkým precízne štúdiom publikovaných vedeckých a odborných prác, ktoré zaznamenávali dejiny veľkomoravského obdobia na úrovni dobovo aktuálnych poznatkov.<sup>6</sup> V liste pre Juraja Palkoviča z júla 1829 píše: „*Dekujem tiš za pozbierané správi o Svatoplukovi, že tolku prácu a unováňi pre mňa podstúpit ráčili. Já sem si podobné vedomosti ze Života ss. Cirilla a Metóda od nebohého p. Dobrovského vidaného a s priloženéj na konci chronologie spísal.*“ (Hollý 1967). Z citovaného vyplýva, že už počas písania *Svatopluka* nadobúdal materiály potrebné pre *Cirillo-Metodiadu*, čo možno považovať za jeden z prejavov systematického prístupu smerujúceho k naplneniu pre neho bytostne dôležitej autorskej stratégie.

V neskoršom liste adresovanom Martinovi Hamuljakovi nachádzame taktiež Hollého reflexiu uhorských eposov, ktoré – ak by spĺňali náročné žánrové a vysoké slohové kritériá – ohrozovali by jeho *autorský zámer*, spočívajúci vo vytvorení jedinečných diel, akými nedisponujú iné, menšie, ale ani väčšie slovanské národy. Že sa o uhorskú literatúru vysokého slohu s istými obavami aktívne zaujímal, dosvedčuje jeho prosba o zaslanie Horvátovho eposu *Árpád* (1831): „*Počul sem, že jakási uherská Arpadiaš či Arpadiaša aneb Arpadiada višla. Rád bich ju čítal. Že je pinguis Minerva, povedal jeden Polouher, čo ju čítal.*“ (Hollý 1967). Tento epos zachytáva dejiny Maďarov a je koncipovaný podobne ako Vergíliova *Eneida*. Z hľadiska umelecko-estetického tento pokus do značnej miery – iste aj k spokojnosti Jána Hollého – skutočne vystihuje označenie „pinguis Minerva“, preto ho neocenila ani vyššia uhorská spoločnosť. Trojicou bernolákovských eposov (historickým, duchovným a mytologickým) napokon Hollý s jednoznačným odporom zareagoval na takzvanú podmaniteľskú teóriu, ktorú pertraktovali aj ďalšie uhorské epy.

Súčasťou Hollého ideológie bolo aj rozvinutie rodiaceho sa kultu Tatier, čím sa priblížil nastupujúcej štúrovskej generácii. Nestalo sa tak ale prostredníctvom veršov uznávaného *Svatopluka*, ale je to práve *Cirillo-Metodiada*, ktorá začína dvojverším: „*Prospevujem, jak viprosení s Cárihradú bratri, Konštantín a Metód, ku tatranským došli Slovákom*“ (Hollý 1950, 11). Eva Fordinálová (2003, 198) v tejto súvislosti uvádza, že „medzi eposmi *Cirillo-Metodiada* a *Sláv* nemožno si nepovšimnúť ešte ďalšiu analógiu – teraz bez potreby prehodnocovania: ide o kult Tatier. Isteže, jeho vznik nemožno pripísať Hollému (počas svojho života ich nikdy nevidel). Tatry ako synonymum slovenskosti povýšila na symbol mladá nastupujúca romantická generácia. Ale práve čas „rodenia sa“ tohto symbolu možno v Hollého tvorbe pozorovať.“ Na základe početných zmienok o Tatrách a „tatranských“ Slovákoch v epose *Cirillo-Metodiada* ďalej usudzuje, že Hollý národnú symboliku Tatier bez výhrad prijíma, a to aj napriek zmienkam o „nitrianskych“ a „panónskych“ Slovákoch, ktorých využitie bolo ideovo motivované vzhľadom na jeho rozvíjajúci sa *autorský zámer* v epose *Sláv*.

V dejinách slovenskej literatúry nachádzame obdobia, keď dielo Jána Hollého muselo odolávať viac či menej negatívnej kritike, no čo je horšie než kritika samotná, je zámerné nereflektovanie (napríklad režimovo) nežiaduceho diela. V súčasnosti môžeme zhodnotiť, že v druhej polovici 20. storočia tragickému scenáru zámerného „opomenutia“ Hollého eposu *Cirillo-Metodiada*, ako aj ďalšej jeho tvorbe, zabránili predovšetkým práce spomínaného Jozefa Ambruša, ktorý okrem zostavenia *Diela Jána Hollého I. – X* (1950) pracoval aj na vydaní neskoršieho výberu a je tiež autorom mnohých literárnovedných štúdií a článkov. Najvýznamnejšími sa v tomto kontexte stali jeho objavné práce *Ján Hollý očami svojich súčasníkov* (1964) a *Korešpondencia Jána Hollého*, vďaka ktorým sa mnohé o diele a živote autora objasnilo.

<sup>6</sup> Iste, je nutné pripomenúť, že Ján Hollý autorsky tvorivo prepojil historické fakty s epickou fikciou, a tiež pripomenúť, že nepoznal *Moravsko-panónske legendy* publikované až v roku 1851 Pavlom Jozefom Šafárikom.

V nazeraní na literárnohistorickú recepciu diela Jána Hollého musíme opäť aspoň krátko pripomenúť závažnú polemiku Polakoviča a Rapanta z roku 1945, keď bola známa iba časť Hollého korešpondencie. Jedným z bodov tejto polemiky bolo rozvinutie problému „Hollý verzus Kollár“. Je pravdepodobné, že by spor trval dodnes, ak by Jozef Ambruš v roku 1967 nevydal *Korešpondenciu Jána Hollého*, ktorá je dôkazom prinajmenšom vzájomného rešpektu medzi Jánom Hollým a Jánom Kollárom. Práve vďaka tejto editorskej práci mohol v roku 1985 Karol Rosenbaum spoľahlivo formulovať svoj názor o nevyhrotenosti vzťahu medzi dvoma veľikánmi slovenského literárneho klasicizmu<sup>7</sup>. Jozef Ambruš nielenže sprístupnil život a dielo popredného predstaviteľa slovenského literárneho klasicizmu, ale aj opravil viaceré chybné informácie dovtedajšieho literárnovedného výskumu. Koncom 20. storočia už akýkoľvek systematický prístup k tvorbe Jána Hollého (Viktor Kochol, Karol Rosenbaum, Stanislav Šmatlák, Viliam Turčány, Eva Fordinálová a i.) vychádza z minuciózneho literárnovedného snaženia a jeho editorských prác.

V súvislosti s eposom *Cirillo-Metodiada* musíme opäť konštatovať, že popri najvydávanějších *Selankách* a literárnovedne i čitateľsky najreflektovanejšom epose *Svatopluk* až dodnes zastáva miesto v úzadí. Príčiny, pre ktoré čitateľská a kultúrna spoločnosť v období jeho vzniku, ako aj neskôr, nedokázala, či skôr nemohla vyššie ohodnotiť prepracovaný *autorský zámer*, v súčasnosti analyzuje (o. i.) Miloslav Vojtech. Svoje hodnotenia zhrnul aj v jeho najnovšej publikácii *Slovenská klasicistická a preromantická literatúra* (2017) a vyplýva z nich, že oproti kompozične vyváženému a dômyselne štruktúrovanému *Svatoplukovi*, ktorý bol koncipovaný podľa vzoru Homérovej *Iliady* a Vergíliovej *Eneidy*, *Cirillo-Metodiada* ustrnula v stereotypnej rétorickosti bez využitia dynamického rozprávania a epickej šírky, pričom ide podľa jeho názoru o nezvládnutú kompozíciu s ďalšími žánrovými nedostatkami. Vojtech (2017, 108) svoju syntézu uzatvára tvrdením, že „aj neskorší vývin slovenskej epickej poézie (ale aj prózy) v obrodeneckom období (zrejme aj po skúsenostiach Jána Hollého) potvrdil, že táto tematika stála mimo dobového autorského záujmu.“ Napriek tomu, že sa hodnotenie Miloslava Vojtecha (2017, 104-108) javí ako prísne, stotožňujeme sa s jeho názorom, že Hollého cielené nadväzovanie na pomerne bohatú cyrilo-metodskú tradíciu v slovenskom i slovanskom kultúrnom povedomí<sup>8</sup> okrem básnických alúzií v príležitostnej poézii začínajúcich romantických básnikov už nenašlo ďalších výraznejších pokračovateľov.

Na základe *Korešpondencie Jána Hollého* zastávame názor, že práve do historicko-duchovnej *Cirillo-Metodiady* vkladal Hollý pre neho najvýznamnejšie tvorivé úsilie a snahu zapôsobiť na spoločenské pomery, avšak ideológii nasledujúcej generácie akoby postačoval ohromujúci epos *Svatopluk*, ktorý predstavoval výbojnosť potrebnú pre nadchádzajúce národnouvednomo- vacie snaženia. Autorsky zamýšľanú pôsobnosť *Cirillo-Metodiady* napokon čiastočne docielil až komplexnosťou svojho diela, ktoré ako celok premyslene pertraktovalo Herderovu filozofiu

<sup>7</sup> Uvádza, že Hollý sledoval tvorbu Jána Kollára a Pavla Jozefa Šafárika (píšucich v tzv. bibličtine), no – ako vyplýva z jeho listov určených Jurajovi Palkovičovi – nešlo o žiaden neprekonateľný spor. „Sú dôkazy o tom, že Ján Hollý a Ján Kollár, t. j. tábor biblickej češtiny, nestáli proti sebe, že ich stroho neoddeľovali rozličné formy spisovného jazyka a ani odlišná konfesijná príslušnosť ich nevedla k nepriateľstvu. Ján Kollár nikdy a nikde neprotestoval proti bernolákovskej slovenčine takým spôsobom ako proti kodifikácii strednej slovenčiny za spisovný jazyk. (...) Ako vidno, tlmočnica Kollárových názorov Slávy dcera veľmi mierne posudzuje Bernolákovu cestu, ba odvoláva sa na znášanlivosť a budúcnosť. (...) Obidvaja básnici majú črty spoločné i črty, ktoré ich odlišujú. Prestali však časy oddeľovať ich na základe týchto črt a nebrať do úvahy to, čo ich spája.“ (Rosenbaum 1995, 146-147).

<sup>8</sup> Túto tému vo svojich dielach a prácach dovtedy rozvíjali Benedikt Szöllösi, Daniel Sinapius Horčíčka, Matej Bel, Ján Baltazar Magin, Pavel Doležal, Samuel Timon, Juraj Papánek, Juraj Fándly, Josef Dobrovský a i.

a kollárovske-šafárikovské humanizačné idey.<sup>9</sup> Avšak *autorský zámer* tohto eposu, spočívajúci v kontinuite prepojenia dovtedy intenzívne proklamovanej cyrilo-metodskej tradície s novou rozvíjajúcou sa symbolikou Tatier, zostal čitateľmi nepovšimnutý, a teda z pohľadu samotného autora iste aj nedocenený.

### III. Vplyv vnútroliterárneho prekladu tvorby Jána Hollého na súčasnú recepciu

Karol Rosenbaum, autor úvodných textov v Ambrušových edičných počinoch, vyslovil pre mnohých rozporuplnú ideu o potrebe transponovať Hollého dielo z bernolákovčiny do súčasnej slovenčiny, čo napokon čiastočne uskutočnil Ján Kostra v najvydávanějších *Selankách*. Vydanie z roku 1965, ktoré obsahuje aj často citovaný doslov Jozefa Felixa, znamenalo pokus o sprístupnenie a zjednodušenie recepcie diela Jána Hollého, hoci v tomto prípade chceme vyjadriť súhlas s názorom, že aj keď: „Kostrov preklad Selaniek (kompletných – i s tromi záverečnými „náboženskými“ – tematika narodenia Krista) a Felixov doslov sa stretli s priaznivým ohlasom slovenskej kultúrnej verejnosti, ale bernolákovčina predsa len zostáva jedinečným peľom na motýľích krídlach Hollého poézie...“ (Fordinálová 2007, 205).

Čo je najdôležitejšie, pridružila sa v druhej polovici 20. storočia otázka vnútroliterárneho prekladu, pri zodpovedaní ktorej vychádzame z tézy Viktora Kochola (1979, 121-126), ktorý uvádza, že preklad umeleckého diela nie je výlučne procesom jazykovým, ale aj tvárnym a umeleckým. Nemení sa iba jazyk, ale aj forma a tvar umeleckého textu. Tieto súvisia s ideovým obsahom diela, preto je dôležité vyhnúť sa transformácii originálu na parafrázu. I keď naším cieľom nie je snaha kriticky hodnotiť všetky doterajšie vydania diela Jána Hollého, no predsa len, musíme vyzdvihnúť význam Ambrušovho bibliofilského spracovania *Diela Jána Hollého I. – X.*, pri zostavovaní ktorého siahol po pôvodnom súbornom vydaní z rokov 1841 – 1842. Takéto spracovanie (iba s nevyhnutnými pravopisnými zmenami) z nášho pohľadu ako jediné eliminuje akúkoľvek potenciálnu hrozbu transformácie originálu na parafrázu, o ktorej sa Kochol zmiňuje. Týmto názorom však nespochybujeme prínos vnútroliterárneho prekladu, ktorý – ako Jozef Felix tvrdil už koncom päťdesiatych rokov minulého storočia, a svedčí o tom aj Kostrov preklad *Selaniek*, má v literatúre svoje opodstatnenie.<sup>10</sup>

Z uvedeného vyplýva, že transponovanie Hollého tvorby z bernolákovčiny do súčasnej slovenčiny nadobúda význam predovšetkým vzhľadom na potrebu sprístupniť text súčasnému čitateľovi, no domnievame sa, že ani Buzássyho preklad *Cirillo-Metodiady* prostredníctvom široko dostupnej edície Zlatého Fondu slovenskej literatúry z roku 1985 väčšmi nezviditeľnil pôvodný *autorský zámer*, ktorý v súvislosti s Hollého vtedajšími národno-obroditeľskými snaženiami už takmer ani nedokážeme komplexne postihnúť. Opäť sa presviedčame o tom, že vlnnú bezprostrednú odozvu na Hollého druhý epos nemôže nahradiť dodatočná literárna kritika či reflexia, čo je pravdepodobne aj jednou z hlavných príčin sínusoidného záujmu o viaceré diela našej literárnej histórie. Bez ohľadu na významné miesto *Cirillo-Metodiady* v Hollého premyslenej triadicko-konceptnej koncepcii, žil tento epos, či skôr prežíval, a tak aj dodnes prežíva – v interpretáciách s neistým potenciálom plnohodnotne uchopiť veľkolepo mienený *autorský zámer*, ktorý do neho Ján Hollý s určitou istotou vkladal.

<sup>9</sup> Podrobne o vzťahu Jána Hollého a Ludovíta Štúra v kontexte historicko-spoločenského diania píše Eva Fordinálová v publikácii *Otec a syn národa. Vzťah Jána Hollého a Ludovíta Štúra* (2015).

<sup>10</sup> Podrobnejšie k tejto problematike: Tomčík 1985, 309-315.

Ak sa ohliadneme za úvodnou časťou tejto štúdie, musíme znova vyjadriť súhlas s kritickou tézou Valéra Mikulu a konštatovať, že absentujúci ohlas na epos *Cirillo-Metodiada* bezprostredne po jeho vydaní doposiaľ nevykompenzovali žiadne neskoršie práce, interpretácie ani kritiky, preto v prípade tohto konkrétneho diela nie je s dlhším časovým odstupom možné ani zásadné prehodnotenie jeho miesta v dejinách slovenskej literatúry. V tomto kontexte usudzujeme, že najvýznamnejšie pôsobí druhý Hollého epos ako súčasť ideologicky ucelenej koncepcie autora, no *Cirillo-Metodiade* samotnej ťažko pripísať väčší význam než len taký, aký zohrala v období bezprostredne po svojom prvom vydaní. Napriek tomu – mikulovsky povedané – majú „ďalšie state“ a interpretácie tohto eposu zmysel predovšetkým v kontexte jeho aktualizácie.

## REFERENCES

### Primary sources

- Hollý, Ján. 1950. Dielo Jána Hollého. Sväzok IV. *Cirillo-Metodiada*. Trnava.  
 Hollý, Ján. 1985. *Cyrilometodiáda*. In Dielo II. Bratislava, 9-175.  
*Korešpondencia Jána Hollého*. 1967. Martin. [https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1820/Holly\\_Korespondencia-Jana-Holleho/1](https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1820/Holly_Korespondencia-Jana-Holleho/1).

### Secondary sources

- Bakoš, Ján. 2000. *Periféria a symbolický skok*. Bratislava.  
 Bednárová, Katarína. 2016. K niektorým otázkam vývinových trajektórií umeleckého prekladu na Slovensku (1945 – 1989) [On some aspects of developmental trajectories of literary translation in Slovakia (1945–1989)]. In *World Literature Studies* 8/1, 3-23.  
 Ďurišín, Dionýz. 1995. *Teória medziliterárneho procesu I*. Bratislava.  
 Eco, Umberto. 1995. *Interpretácia a nadinterpretácia*. Bratislava.  
 Eco, Umberto. 2009. *Meze interpretace*. Praha.  
 Fordínalová, Eva. 2015. *Otec a syn národa. Vzťah Jána Hollého a Ľudovíta Štúra*. Skalica.  
 Fordínalová, Eva. 2007. *Ján Hollý v slovenskom národno-kultúrnom vedomí*. Bratislava.  
 Fordínalová, Eva. 2003. *Ján Hollý (1785 – 1849)*. Bratislava.  
 Fordínalová, Eva. 2013. *Pretrvávajúce poslanstvo Byzantskej misie v slovenskej duchovnej kultúre – poslanstvo pre súčasnú európsku kultúru*. In Bíziková, Margita (ed.). *Slová Slovanov*. Bratislava, 40-48.  
 Kochol, Viktor. 1979. *Literárne reflexie*. Bratislava.  
 Mihalková, Gabriela. 2017. *Etický rozmer reflexie veľkomoravského obdobia v slovenskej literatúre na konci 18. storočia* [The Ethical Dimension of the Reflection of the Great Moravian Period in the Slovak Literature at the End of the 18th Century]. In *Konštantínove listy* [Constantine's Letters] 10/2, 165-177.  
 Mikula, Valér. 2013. *Čakanie na dejiny. State k slovenskej literárnej histórii*. Bratislava.  
 Rosenbaum, Karol. 1985. *Miesto Jána Hollého v literatúre národného obrodovania*. In Chovan, Juraj (ed.). *Pamätnica z osláv dvojstého výročia narodenia Jána Hollého*. Martin, 146-147.  
 Šmatlák, Stanislav. 2001. *Dejiny slovenskej literatúry II*. Bratislava.  
 Taneski, Martina. 2017. *Prekonávanie vzorov ako klasicistický atribút poetiky Jána Hollého*. In Brtáňová, Erika (ed.). *Literánohistorické kolkvium. IV. Klasicizmus*. Bratislava, 78-88.

- Tomčík, Miloš. 1985. Klasický odkaz Jána Hollého a vnútroľiterárny preklad. In Chovan, Juraj (ed.). Pamätnica z osláv dvojstého výročia narodenia Jána Hollého. Martin, 309-315.
- Valcerová, Anna. 2016. Tradičné a moderné, naše a cudzie ako hybné sily vývinu básnického prekladu (s dôrazom na situáciu po roku 1945) [Translation of a poetic text as an expression of national culture]. In World Literature Studies 8/1, 35-48.
- Vojtech, Miloslav. 2017. Slovenská klasicistická a preromantická literatúra. Bratislava.
- Vojtech, Miloslav. 2013. Cyrilo-metodská tradícia v básnickom stvárnení Jána Hollého. In Bíziková, Margita (ed.). Slová Slovanov. Bratislava, 161-174.
- Zajíčková, Martina. 2013. Cirillo-Metodiada v národnom kontexte. In Bíziková, Margita (ed.). Slová Slovanov. Bratislava, 175-185.

SUMMARY: THE EPOS *CIRILLO-METODIADA* IN PERIPETEIAS OF LITERARY HISTORICAL RECEPTION. The study deals with the question of possible reassessment of the meaning and place of Ján Hollý's epos *Cirillo-Metodiada* in history of Slovak literature. Ján Hollý, in the intentions of - at that time - actual social events of the revival process, hardly realized his ideological *author's intention* which characterize the historical and social consciousness, conceptuality and ideological aims – all in favor of the idea of independent nation with own language, literature, history and culture. In the study we prove that Ján Hollý put the most significant creative effort and also the effort to impress on social conditions precisely into his historical and spiritual epos *Cirillo-Metodiada*. However, it seems that to next generation and its ideology sufficed the magnificent epos *Svatopluk* which presented the fight needed for another national awareness efforts. We also state that past the popular work *Selanky* and the most reflected epos *Svatopluk* the epos *Cirillo-Metodiada* stood at the edge of attention, because in times of publishing of this work the readers, together with cultural society, were not able to value the refined author's intention. Ultimately, the meaning of the epos *Cirillo-Metodiada* was reached by the complexity of the author's work which as a whole thoughtfully discussed the Herder's philosophy and Kollár's and Šafárik's humanistic ideas. In this period, the *author's intention* of the epos, consisting in continuity of interconnection intensely proclaimed tradition of Cyril and Method, remained unnoticed from reader's view and from the view of the author, certainly, not so well appreciated. Transpose of Hollý's work from Bernolák's language to contemporary Slovak takes on significance, especially, considering the need to make the text more readable to current reader, though, in the study we say that the original author's intention is not good to see not even in the translation of Ján Buzássy. Absent reaction on the epos *Cirillo-Metodiada* immediately after its first publishing is still not enough compensated – by any later work, interpretation and criticism. It means that after a long time it is not possible to reassess the place of this work in history of Slovak literature more consistently. Nevertheless, another texts and interpretations of Hollý's epos have sense, especially, in context of its updating.

PhDr. Martina Taneski, PhD.  
Constantine the Philosopher University in Nitra  
Faculty of Arts  
Department of Slovak Language and Literature  
Štefánikova 67, 949 74 Nitra  
Slovakia  
mtaneski@ukf.sk